

ISSN 2518-7503

Психологія: реальність і перспективи

Збірник наукових праць

Випуск 17

2021

УДК 159.942 : 378

Джеджера Ольга
старший викладач
кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
<https://orcid.org/0000-0001-5471-703X>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i17.259>

ОСОБЛИВОСТІ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ ЯК ЧИННИКА ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті підкреслюється актуальність забезпечення принципу емоційності навчання в закладах вищої освіти у контексті гуманізації освітнього середовища, що вимагає посилення уваги до емоційних переживань, якими супроводжується навчальна діяльність здобувачів вищої освіти і які суттєво впливають на її ефективність.

Запропоновано власне тлумачення: емоційного переживання як специфічної психічної форми відображення дійсності, що реалізується з допомогою емоційно-почуттєвих феноменів, забезпечує певну якість ставлення особистості до реальних або уявних, наявних, минулих або майбутніх подій та його реалізацію в поведінці й діяльності; ефективності навчальної діяльності – як полімодального динамічного явища, що визначається ступенем співвідносності її результатів з суб'єктивними витратами (часовими, фізичними, психічними), використаними для її реалізації.

Здійснено добір та обґрунтування комплексу діагностичних методик, які дають змогу: щодо емоційних переживань – визначити знак емоційного фону переживань, модальність, ступінь презентованості стійких емоційних переживань, тип емоційних реакцій на вплив стимулів навколишнього середовища; щодо ефективності навчальної діяльності – виявити результати навчальної діяльності, зміст ставлення до неї, трудомісткість та функціональну спроможність здобувачів вищої освіти до виконання навчальних завдань.

Ключові слова: принцип емоційності, гуманізація, емоційне переживання, навчальна діяльність, ефективність навчальної діяльності, емпіричне дослідження, психодіагностичні методики.

Постановка проблеми. В умовах інтенсифікації освітнього процесу вищої школи набуває актуальності проблема ефективності навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. Серед багатьох її детермінант привертає увагу емоційний чинник, що у контексті забезпечення принципу емоційності навчання є важливим для активізації регулятивних програм такої діяльності через спонукання до емоційних переживань та вироблення ставлення до неї. Виконуючи свою регулятивну функцію, емоція «... мобілізує енергію, і ця енергія в деяких випадках відчувається суб'єктом як тенденція до здійснення дії... керує розумовою і фізичною активністю людини, спрямовує її в певне русло... регулює або фільтрує наше сприйняття» (Ся Цзюань, 2017, с. 25), а емоційне переживання стає фактором розвитку особистості – переживаючи «свої досягнення й недоліки, співставляючи їх з вимогами суспільства і своїми перспективними життєвими цілями, особистість виявляє прагнення до самовдосконалення в результаті власної діяльності, прагнення до самоосвіти й самовиховання» (Кириленко, Давискиба, 2010).

Дотримання принципу емоційності сприяє реалізації стратегічного принципу гуманізації вищої школи, що передбачає «розкриття людиновимірного та орієнтованого на людину потенціалу викладачів та студентів, спрямованого на гуманізацію глобального соціального, соціально-політичного та соціально-культурного середовища» (Автомонов, 2012, с. 185).

Відтак не викликає сумнівів потреба не лише у теоретичному аналізі порушеної проблеми, але й у проведенні діагностичних досліджень, які б уможливили виявлення особливостей її практичного розв'язання, визначення шляхів наближення організаційно-методичних засад освітнього процесу до методологічних положень гуманістичної парадигми, що орієнтують заклади вищої освіти на забезпечення психологічно комфортного освітнього середовища, в якому успішний розвиток інтелектуальних потенцій особистості супроводжується позитивними емоційними переживаннями.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Значущість згаданої проблеми зумовлює дослідницький інтерес до багатьох її аспектів. Звернення до психолого-педагогічного наукового доробку засвідчує наявність наукових досліджень, присвячених з'ясуванню сутності навчальної діяльності та її ефективності; емоційного переживання та його ролі у навчальній діяльності особистості. Водночас оприлюднено праці, в яких презентовано хід та результати дослідження щодо змісту та особливостей перебігу емоційних переживань здобувачів освіти, впливу емоціогенних компонентів освітнього процесу на результати навчання, зв'язку між емоційними переживаннями та ставленням студентів до навчання.

Розуміючи емоційне переживання як специфічну психічну форму відображення дійсності, що реалізується з допомогою емоційно-почуттєвих феноменів, забезпечує певну якість ставлення особистості до реальних або уявних, наявних, минулих або майбутніх подій та його реалізацію в поведінці й діяльності (Джеджера, 2014), а ефективність навчальної діяльності – як її функціональну характеристику, що відображає спроможність здобувача освіти досягати корисних (відповідних цілям і цінностям) результатів (успішності, навченості, ставлення) з найменшими витратами психічної і фізичної енергії та часу (Джеджера, 2015), ми підтверджуємо наявність зв'язку між цими явищами, у якому детермінуючий вплив належить емоційно-почуттєвим феноменам (зокрема емоційним переживанням). Адже, як слушно зауважує Шпак (2016), «...через переживання людина відображає, з одного боку, впливи як зовнішнього, так і внутрішнього середовища – свій емоційний стан, зумовлений взаємовідносинами з навколишнім світом; з іншого – у переживаннях втілюється оцінка людиною подій та явищ, спонукування до дій та передбачення їхніх наслідків» (Шпак, 2016, с. 555).

Водночас варто погодитись з Кириленко і Давискибою (2010) і констатувати недостатню розробленість діагностичного інструментарію щодо вивчення зазначених феноменів.

Мета статті. Висвітлити комплекс діагностичних методик для з'ясування змісту актуальних емоційних переживань здобувачів вищої освіти, рівня ефективності їхньої навчальної діяльності, виявлення залежності між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошук діагностичних інструментів для дослідження емоційних переживань спирається на теоретичні висновки про те, що головними характеристиками емоційних явищ виступають знак, модальність, тип емоційних реакцій на існуючі впливи, ступінь презентованості в емоційній сфері особистості (Саннікова, 2014), що орієнтує дослідника на вивчення цих показників.

Відповідно для вивчення актуальних емоційних переживань здобувачів вищої освіти можна використовувати: методика діагностики типу емоційної реакції на вплив стимулів навколишнього середовища В. Бойко (Райгородский, 2001); самооціночний тест «Характеристика емоційності» Є. Ільїна (Ільїн, 2001); чотирьохкомпонентний емоційний опитувальник Л. Рабінович (Ільїн, 2001).

Застосування методики діагностики типу емоційних реакцій на вплив стимулів зовнішнього середовища дає змогу визначити значущість для людини стимулів, які мають для неї особистісний сенс або соціальне значення; з'ясувати домінуючий знак відповідних переживань на основі виявлення переважаючого типу емоційної реакції (ейфоричної, рефрактерної або дисфоричної) на вплив таких стимулів, а на цій основі – дізнатись про тип налаштованості емоційної сфери особистості на: а) позитивні стимули, що в цілому зводиться до позитивних переживань; б) негативні стимули, що призводить до домінування негативних переживань; в) амбівалентні стимули, що спонукають до роздумів, суму, злості.

Методика Ільїна «Характеристика емоційності» використовується для оцінки вираженості різних характеристик емоцій, якими є емоційна збудливість, інтенсивність емоцій, їх стійкість та вплив на ефективність діяльності і спілкування. Переваги даної методики полягають у невисоких часових затратах і водночас забезпеченні цінних даних щодо змісту емоційних переживань не тільки під час навчання але й у позааудиторний час.

Аналіз результатів, отриманих з допомогою зазначених методик, дає змогу отримати уявлення про загальний спектр переживань здобувачів освіти. Водночас важливо, на наш погляд, виявити стійкі емоційні переживання, характерні для кожного студента. Для цього може бути використаний чотирьохмодальний опитувальник Л. Рабінович. Використовуючи цю методику, можна отримати дані щодо ступеня прояву переживання радості, гніву, страху, печалі; виявити схильність до оптимізму або песимізму; з'ясувати знак емоційного фону, яким визначаються емоційні переживання кожного студента.

Як відомо, формування оптимальної діагностичної системи, необхідної для вивчення досліджуваного явища, базується на виборі адекватних критеріїв. У контексті вивчення ефективності навчальної діяльності студентів нашу увагу привернули пропозиції дослідників вважати критеріями такої ефективності: оволодіння метазнаннями; уміння самостійно розробляти способи навчальної діяльності; уміння будувати цілісний образ об'єкта, що вивчається і передавати його зміст у різноманітних знакових системах; особистісно-сміслові ставлення до навчального матеріалу (Шевандрин, 1998); ступінь досягнення навчальних цілей; кількість і якість засвоєння знань, відображені в академічних успіхах; міцність засвоєння (збереження навчального матеріалу для наступного застосування в професійній діяльності) (Орлов, 1984); навчальну успішність, яка відображає «оптимальність застосованих способів навчальної діяльності» (Шаповал, 2013); продуктивність (об'єктивний результат діяльності); задоволення (психологічна оцінка суб'єктом своєї діяльності) (Шадриков, 1996).

Узагальнюючи викладені пропозиції, отримуємо підстави для виокремлення таких критеріїв ефективності навчальної діяльності, як: результативний, що відображає об'єктивний результат навчальної діяльності здобувачів вищої освіти; мотиваційно-смісловий, який характеризує їхнє ставлення до навчальної діяльності; функціональний, що віддзеркалює трудомісткість навчальної діяльності для студентів та їхню спроможність до виконання навчальних завдань.

У визначенні показників результативного критерію ми виходимо з того, що об'єктивний результат навчальної діяльності студента отримує предметне втілення у її матеріальному продукті (відповідях, самостійних, контрольних, курсових та кваліфікаційних роботах, матеріалах практики тощо), що оцінюється в балах. Відтак дослідження за цим критерієм бачиться доцільним здійснювати за показниками результатів навчальних досягнень, що дає змогу встановити відповідність рівня оволодіння знаннями, уміннями і навичками освітній меті.

На підставі положень, сформульованих Серим та Яницьким (1999) про виявлення суб'єктивного сенсу явища у ставленні до нього, висновків (Столїна, 1983) про те, що смисл відображає безпосередньо значущі предмети (мотиви), які спонукають до досягнення мети або заважають такому досягненню, ми дійшли висновку, що показниками дослідження ефективності навчальної діяльності за мотиваційно-смісловим критерієм, можуть бути: а) ставлення до навчальної діяльності, що виявляється у задоволенні-незадоволенні нею, її значущістю-незначущістю; б) мотиви як спонуки до учіння.

Відповідно до твердження Зуєва (2000), згідно з яким ефективність навчальної діяльності визначається залежно від витрачених на неї часу, фізичних та психічних зусиль, маємо підстави віднести до числа показників за функціональним критерієм ефективності досліджуваного явища темп навчальної діяльності (її часову характеристику) і втомлюваність.

На наш погляд, дослідження ефективності навчальної діяльності за визначеними критеріями та показниками можуть забезпечити такі діагностичні методики, як: вимірювання результатів навчальної діяльності (Бабкова, 2011), кваліметрична методика відстеження рівнів навченості Симонова в адаптації Єльнікової (Моніторинг навчальних досягнень учнів, 2009), діагностика мотиваційних станів Сопова в модифікації Прохорова (Прохоров, 2004), діагностика

мотивації студентів Реана і Якуніна в модифікації Бадмаєвої (Бадмаєва, 2004), тест-опитувальник задоволення навчальною діяльністю (Міщенко, 2007), фіксація фізичного стану, методика дослідження втомлюваності Крепеліна (Лемак, Петрище, 2012), методика САН Доскіна і Мирошнікова (Райгородський, 2001), методика діагностики самооцінки психічних станів Айзенка (Лемак, Петрище, 2012).

Для вимірювання результатів навчальної діяльності ефективним є тестовий контроль (поточний, підсумковий), який дає змогу визначити рівні засвоєння студентами матеріалу з навчальних дисциплін. На основі виявлених індивідуальних результатів вираховується середній бал кожної групи студентів як середнє арифметичне результатів, отриманих усіма студентами, а також їх абсолютна та відносна успішність.

Важливо проводити оцінювання з використанням індикаторних показників якості освіти відносно рівнів засвоєння та утруднення щодо засвоєння студентами навчального матеріалу. Коефіцієнт засвоєння співвідноситься з рівнями засвоєння навчального матеріалу таким чином: k від 0,9 до 1 – з високим рівнем; k від 0,9 до 0,8 – з достатнім рівнем; k від 0,8 до 0,7 – з середнім рівнем; k нижчий від 0,7 – з початковим рівнем. Рівні ускладнення визначаються за оберненими величинами: найвищий рівень ускладнення відповідає значенню k , нижчому за 0,7; середній – при k до 0,8; низький – при k від 0,95 до 1; нульовий – при $k = 1$ (Бабкова, 2011).

Застосування кваліметричної методики уможливило оцінювання якісних показників навчальної діяльності у контексті багатовимірного аналізу її результатів. Перевага цієї методики полягає в тому, що такі результати можна подати у вигляді сукупності певних властивостей. Для цього використовуються абсолютні показники, які презентуються у балах і надалі переводяться у відносні показники (кваліметричні оцінки), що визначаються шляхом зіставлення абсолютного показника з еталонним і дають змогу сформуванню комплексної оцінки якості досліджуваного явища як функцію відносних показників і коефіцієнтів вагомості, а також порівняти між собою всі його досліджувані властивості (сторони, аспекти).

Кваліметрична методика відстеження рівнів навченості Симонова, адаптована Єльніковою, використовується з метою виявлення лінійної залежності між результатами навчальної діяльності, відображеними у знаннях, уміннях і навичках та рівнем вимог педагога. Результат навченості визначається на підставі оцінок за виконання студентами різнорівневих завдань, спрямованих на перевірку таких навчальних досягнень, як: розпізнавання і запам'ятовування опорних понять (середній та низький рівень); умінь практичного використання знань у стандартних і нестандартних ситуаціях (достатній рівень); умінь використання знань у нових умовах для вирішення проблемних питань (високий рівень). Залежно від рівня вимог викладача застосовуються такі формули розрахунку навченості:

- на першому рівні вимог щодо виконання завдань високого рівня:

$$PH_1 = K_b + 0,64 K_d + 0,36 K_n / N = 1;$$

PH – рівень навченості здобувачів вищої освіти;

K_b – кількість учнів з високим рівнем досягнень;

K_d – кількість учнів з достатнім рівнем досягнень;

K_n – кількість учнів з низьким рівнем досягнень;

- на другому рівні вимог щодо виконання завдань достатнього рівня:

$$PH_2 = 0,64 K_b + 0,36 K_d + 0,16 K_n / N = 0,64;$$

- на третьому рівні вимог щодо виконання завдань низького рівня:

$$PH_3 = 0,36 K_b + 0,16 K_d + 0,04 K_n / N = 0,36 \text{ (Моніторинг навчальних досягнень учнів, 2009).}$$

З допомогою цієї методики можна визначити результат щодо навченості окремого студента, академічної групи або декількох груп з одного навчального предмета чи з усіх предметів навчального плану.

Для дослідження мотиваційного аспекта ефективності навчальної діяльності студентів може прислужитись методика «Діагностика мотиваційних станів», розроблена Соповим (у

модифікації Прохорова) та «Діагностика навчальної мотивації студентів Реана і Якуніна в модифікації Н. Бадмаєвої.

Перша зі згаданих методик призначена для виявлення інтенсивності спонукання до навчальної діяльності. Вона складається з семи тверджень, які передбачають оцінку: власного навчального стану; методики навчання; власної активності; сподівання на успіх у навчанні; ставлення до того, що відбувається під час занять; доцільності особистісного впливу на процес навчання (відображену у відповідях «ні, це зовсім не так», «мабуть так», «вірно», «абсолютно вірно»). Обробка даних полягає у підрахунку підсумкового показника, який є сумою балів цифр, закреслених респондентами за відповідною чотирьохмірною шкалою.

Методика діагностики навчальної мотивації студентів Реана і Якуніна в модифікації Бадмаєвої призначається для вивчення структури такої мотивації (комунікативних, професійних, навчально-пізнавальних, соціальних мотивів, мотивів творчої самореалізації, уникнення невдач, престижу) за ознакою значущості (оцінки) представлених у тесті тверджень, що уможливорює побудову рейтингу спонукальних чинників навчальної діяльності та виявлення у ньому місця навчально-пізнавальних мотивів у цій структурі.

Результати тестування підраховуються за кожним із семи компонентів мотиваційної структури як сума виставлених студентами балів. Аналіз структури навчальної мотивації проводиться на основі підсумкових оцінок: рейтинг кожного мотиву є пропорційним отриманій оцінці. Отже, якщо навчально-пізнавальні мотиви посідають провідне місце в такій структурі, то є підстави для висновку про високий рівень навчальної мотивації, а свідченням її низького рівня є їх найнижчі рейтингові місця цих мотивів.

Важливим показником ефективності навчальної діяльності є задоволення. Для його вивчення доцільним є застосування тесту-опитувальника задоволення навчальною діяльністю (Мищенко). Тест складається з 70 тверджень емоційно-оціночного змісту, з якими досліджувані можуть погодитись чи не погодитись з різним ступенем впевненості: «вірно», «мабуть вірно», «мабуть невірно», «невірно».

Ця методика дає змогу визначити рівень загального задоволення студентів навчальною діяльністю і отримати дані щодо їхнього ставлення до окремих її аспектів на основі аналізу даних за субшкалами: задоволення змістом навчального процесу, виховним процесом, вибором спеціальності, взаєминами з однокурсниками, взаємодією з викладачами, побутом, бюджетом, дозволями, здоров'ям. Під час аналізу результатів дослідник бере до уваги ті аспекти ставлення студентів, які становлять його дослідницький інтерес. У зв'язку з тим, що емоційні переживання можуть бути викликані будь-якими обставинами, в яких відбувається навчальна діяльність студентів, доцільно аналізувати отримані дані за усіма субшкалами.

На наш погляд, діагностика ефективності навчальної діяльності студентів за функціональним критерієм має бути зорієнтована на вивчення показників темпів просування у навчанні здобувачів освіти, їхньої втомлюваності та функціональної готовності до навчання. Тоді вивчення досліджуваного явища за першим показником спрямовується на визначення витрат часу, необхідного для: а) засвоєння знань і умінь (передусім засвоєння еталонних понять); в) приросту результатів навчальної діяльності.

Перший аспект досліджуваного показника можна вивчати з допомогою контрольних еталонних тестів, які уможливають визначення відповідності рівнів засвоєння знань середньостатистичному рівню та формування рейтингу за ознакою швидкості і безпомилковості виконання тестових завдань, а другий – на основі вивчення динаміки навченості щодо її підвищення, зниження або стабілізації за вимірами, здійсненими на початку та наприкінці навчального семестру.

З метою фіксації фізичного стану здобувачів освіти доцільно використовувати суб'єктивні оцінки їхньої працездатності, які вносяться до спеціальних бланків за такими ознаками, як: працездатність (висока, середня, низька), суб'єктивний стан (позитивний, негативний), самопочуття (хороше, погане), наявність втоми (відсутня, легка втома, відчутна втома, перевтома).

Ці дані корисно співвіднести з показниками втомлюваності, отриманими з допомогою методики Крепеліна. Зміст діагностичної процедури полягає у вимірюванні часу, витраченого на

виконання завдань з попарного складання чисел з «числових рядів Крепеліна», та кількості правильних відповідей і помилок, отриманих під час виконання. Якісний аналіз результатів підрахунку зручно здійснювати з допомогою графіка, в якому відображається характер виконання завдань на всіх етапах роботи. При цьому нормою вважається рівномірність або незначні зміни в отриманих показниках на всіх часових відрізках, а зниження швидкості роботи та збільшення кількості помилок свідчать про втомлюваність досліджуваного.

Очевидно, що ефективність навчальної діяльності значною мірою залежить від самопочуття, активності, настрою студентів. Для вивчення цих характеристик призначений опитувальник САН. Під час його використання досліджуваним пропонується співвіднести свій стан з наведеними у бланку ознаками у формі тверджень (шкал антонімічних парних порівнянь). Розроблений авторами алгоритм обробки результатів дає змогу визначити ступінь прояву позитивних (високі бали) та негативних (низькі бали) станів. У ході аналізу даних можливо визначити окремі стани здобувачів і співвідношення між ними, що на думку авторів, засвідчує або високу працездатність (високий рівень оцінки всіх ознак), або зростання втоми (дещо нижчий рівень оцінки самопочуття та активності у порівнянні з оцінкою настрою).

Ймовірно, що функціональна готовність студентів до навчальної діяльності визначається станами тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності. Тоді незабаром буде використання методики Айзенка, що уможливорює вивчення таких станів на підставі оцінок стосовно їх виявлення та інтерпретацію рівнів вираженості кожного з досліджуваних психічних станів в континуумі від низького до високого.

Таким чином, використаний психодіагностичний інструментарій дає змогу виявити рівень ефективності навчальної діяльності здобувачів вищої освіти та встановити відповідність між рівнем ефективності такої діяльності та їхніми емоційними переживаннями, що може бути підтверджено не лише якісним аналізом експериментальних даних, але й на підставі їх статистичної обробки, зокрема розрахунків коефіцієнтів лінійної кореляції Пірсона, рангової кореляції, t-критерій Ст'юдента.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, вивчення проблеми зв'язку між ефективністю навчальної діяльності та емоційними переживаннями здобувачів вищої освіти має важливе методологічне значення, оскільки дає змогу розкрити можливості освітнього процесу стосовно подальшої гуманізації освітнього середовища на засадах реалізації принципу емоційності навчання. Для забезпечення глибокого теоретичного обґрунтування порушеної проблеми необхідними є дослідницькі дані, отримані з допомогою емпіричного дослідження її реального стану.

Запропонована система діагностичних методик не претендує на унікальність і може бути змінена та вдосконалена залежно від дослідницьких завдань стосовно аналізу інших аспектів цих явищ. У зазначеному контексті перспективним бачиться добір методів дослідження для вивчення емоційних переживань учасників освітнього процесу, спричинених пандемією Covid-19 та відповідними змінами в організації навчання, взаємодії викладачів закладів вищої освіти зі студентами.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Автомонав, П. П. (2012). Стратегічний принцип гуманізації вищої освіти і тактика його реалізації. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 15, 184-189.
- Бадмаева, Н. Ц. (2004). *Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей*. Взято с <http://vallos-alien.narod.ru/Creator/Bibl/Mtdusc10.pdf>.
- Бабкова, О. О. (2011). Теоретико-методологічні аспекти інтерпретації результатів регіональних моніторингових досліджень якості освіти. *Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*, 2. Взято з https://zoippo.zp.ua/pages/publications/el_gurnal/pages/vip2.html.
- Джеджера, О. В. (2014). Емоційне переживання: сутність феномена. *Актуальні проблеми психології*, X, 26, 293-304.

- Джеджера, О. В. (2015). Ефективність як функціональна характеристика навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2, 140-145.
- Зуев, П. В. (2000). *Теоретические основы эффективного обучения физике в средней школе (праксеологический подход)*. Санкт-Петербург: Российский государственный университет имени А. И. Герцена.
- Ильин, Е. П. (2001). *Эмоции и чувства*. Санкт-Петербург: Питер.
- Кириленко, Т. С., & Давискиба, І. П. (2010). Емоційні переживання в процесі самореалізації особистості. Взято з https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/9_2010/18.pdf.
- Лемак, М. В., & Петрище, В. Ю. (Уклад.) (2012). *Психологу для роботи. Діагностичні методики* (2-ге вид.). Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші.
- Мищенко, Л. В. (2007). К проблеме диагностики отношения студентов к учебной деятельности. *Вестник практической психологии образования*, 3, 122-128.
- Моніторинг навчальних досягнень учнів (методичні рекомендації)*. (2009). Черкаси: ЧОПОПП.
- Орлов, Ю. М. (1984). *Потребностно-мотивационные факторы эффективности учебной деятельности студентов вуза*. (Дис. д-ра психол. наук). І Московский медицинский университет имени И. М. Сеченова, Москва.
- Прохоров, А. О. (2004). *Методики диагностики в измерениях психических состояний личности*. Москва: ПЕР СЭ.
- Райгородский, Д. Я. (Сост.) (2001). *Практическая психодиагностика. Методики и тесты : Методическое пособие*. Самара : БАХРАХ-М.
- Саннікова, О. П. (2014). Континуально-ієрархічна модель емоційності. *Наука і освіта*, 1, 44-50.
- Серый, А. В., & Яницкий, М. С. (1999). *Ценностно-смысловая сфера личности : Учебное пособие*. Кемерово: Кемеровский государственный университет.
- Столин, В. В. (1983). *Самосознание личности*. Москва: Московский государственный университет.
- Ся Цзюань (2017). *Формування емоційно-вольової надійності підлітків у виконанні вокально-хорових творів*. (Дис. канд. пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
- Шадриков, В. Д. (1996). *Психология деятельности и способности человека : Учебное пособие* (2-е изд.). Москва: Логос.
- Шаповал, І. (2013). Рефлексія індивідуально-стильових особливостей як детермінанта ефективності навчальної діяльності студентів. *Освіта регіону*, 3, 377-382.
- Шевандрин, Н. И. (1998). *Психодиагностика, коррекция и развитие личности*. Москва: ВЛАДОС.
- Шпак, М. М. (2016). Роль переживання у структурі емоційного інтелекту особистості. *Проблеми сучасної психології*, 31, 549-558.

REFERENCES

- Avtomonov, P. P. (2012). Stratehichniy printsyp humanizatsii vyshchoi osvity i taktyka yoho realizatsii [Strategic principle of humanization of higher education and tactics of its implementation]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky*, 15, 184-189. [in Ukrainian].
- Badmaeva, N. Ts. (2004). *Vlyaniye motyvatsyonnoho faktora na razvytye umstvennykh sposobnostei* [The influence of the motivational factor on the development of mental abilities]. Vziato s <http://vallos-alien.narod.ru/Creator/Bibl/Mtdusc10.pdf>. [in Russian].
- Babkova, O. O. (2011). Teoretyko-metodolohichni aspekty interpretatsii rezultativ rehionalnykh monitorynhovykh doslidzhen yakosti osvity [Theoretical and methodological aspects of interpretation of the results of regional monitoring studies of the quality of education]. *Elektronnyi zbirnyk naukovykh prats Zaporizkoho oblasnoho instytutu pisliadyplomnoi osvity*, 1, 1-10.

- pedagogichnoi osvity*, 2. Vziato z https://zoippo.zp.ua/pages/publications/el_gurnal/pages/vip2.html. [in Ukrainian].
- Dzhedzhera, O. V. (2014). Emotsiine perezhyvannia: sutnist fenomena [Emotional experience: the essence of the phenomenon]. *Aktualni problemy psykholohii*, X, 26, 293-304. [in Ukrainian].
- Dzhedzhera, O. V. (2015). Efektyvnist yak funktsionalna kharakterystyka navchalnoi diialnosti studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Efficiency as a functional characteristic of educational activity of students of higher educational institutions]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 2, 140-145. [in Ukrainian].
- Zuev, P. V. (2000). *Teoretycheskye osnovy effektivnogo obucheniya fizyke v srednei shkole (prakseolohycheskyi podkhod) [Theoretical foundations of effective teaching physics in secondary school (praxeological approach)]*. Sankt-Peterburh: Rossiyskiy gosudarstvennyi unyversytet ymeny A. Y. Hertseny. [in Russian].
- Ylyn, E. P. (2001). *Эмоции и чувства [Emotions and feelings]*. Sankt-Peterburh: Pyter. [in Russian].
- Kyrylenko, T. S., & Davyskyba, I. P. (2010). *Emotsiini perezhyvannia v protsesi samorealizatsii osobystosti [Emotional experiences in the process of personal self-realization]*. Vziato z https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/9_2010/18.pdf. [in Ukrainian].
- Lemak, M. V., & Petryshche, V. Yu. (Uklad.) (2012). *Psykholohu dlia roboty. Diahnostychni metodyky [Psychologist for work. Diagnostic methods] (2-he vyd.)*. Uzhhorod: Vydavnytstvo Oleksandry Harkushi. [in Ukrainian].
- Myshchenko, L. V. (2007). K probleme dyahnostyky otnosheniya studentov k uchebnoi deiatelnosti [On the problem of diagnosing students' attitudes towards learning activities]. *Vestnyk praktycheskoi psykholohyy obrazovaniya*, 3, 122-128. [in Russian].
- Monitorynh navchalnykh dosiahnen uchniv (metodychni rekomendatsii) [Monitoring of students' academic achievements (methodical recommendations)]*. (2009). Cherkasy: ChOIPOPP. [in Ukrainian].
- Orlov, Yu. M. (1984). *Potrebnostno-motyvatsyonnye faktory effektivnosti uchebnoi deiatelnosti studentov vuza [Necessity-motivational factors of the effectiveness of educational activities of university students]*. (Dys. d-ra psykhol. nauk). I Moskovskiy medytsynskiy universitet ymeny Y. M. Sechenova, Moskva. [in Russian].
- Prokhorov, A. O. (2004). *Metodyky diahnostyky v yzmerenyakh psykhycheskykh sostoianyi lychnosti [Diagnostic techniques in measuring the mental states of a person]*. Moskva: PER SЭ. [in Russian].
- Raihorodskiy, D. Ya. (Sost.) (2001). *Praktycheskaia psykhdiahnostyka. Metodyky y testy [Practical psychodiagnostics. Techniques and tests] : Metodicheskoe posobyе*. Samara: BAKhRAKh-M. [in Russian].
- Sannikova, O. P. (2014). Kontynualno-iierarkhichna model emotsiinosti [Continuous-hierarchical model of emotionality]. *Nauka i osvita*, 1, 44-50. [in Ukrainian].
- Seryi, A. V., & Yanytskyi, M. S. (1999). *Tsennostno-smyslovaia sfera lychnosti [Value-semantic sphere of personality] : Uchebnoe posobyе*. Kemerovo: Kemerovskiy gosudarstvennyi unyversytet. [in Russian].
- Stolyn, V. V. (1983). *Samosoznanye lychnosti [Self-awareness of personality]*. Moskva : Moskovskiy gosudarstvennyi universitet. [in Russian].
- Sia Tszuan (2017). *Formuvannia emotsiino-volovoi nadiinosti pidlitkiv u vykonanni vokalno-khorovykh tvoriv [Formation of emotional and volitional reliability of adolescents in the performance of vocal and choral works]*. (Dys. kand. ped. nauk). Natsionalnyi pedagogichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv. [in Ukrainian].
- Shadrykov, V. D. (1996). *Psykholohiya deiatelnosti y sposobnosti cheloveka [Psychology of activity and human abilities] : Uchebnoe posobyе (2-e yzd.)*. Moskva: Lohos. [in Russian].
- Shapoval, I. (2013). Refleksiia indyvidualno-stylovykh osoblyvostei yak determinanta efektyvnosti navchalnoi diialnosti studentiv [Reflection of individual stylistic features as a determinant of the effectiveness of students' learning activities]. *Osvita rehionu*, 3, 377-382. [in Ukrainian].

- Shevandryn, N. Y. (1998). *Psykodyahnostyka, korrektsyia y razvytye lychnosti [Psychodiagnostics, correction and personality development]*. Moskva: VLADOS. [in Russian].
- Shpak, M. M. (2016). Rol perezhyvannia u strukturi emotsiinoho intelektu osobystosti [The role of experience in the structure of emotional intelligence of the individual]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 31, 549-558. [in Ukrainian].

**FEATURES OF EMPIRICAL RESEARCH OF EMOTIONAL EXPERIENCE
AS A FACTOR UNDERLYING THE EFFECTIVENESS OF EDUCATIONAL ACTIVITIES OF
UNIVERSITY STUDENTS**

Olha Dzhedzhera

Lecturer at the Department of Developmental and
Pedagogical Psychology
Rivne State University of Humanities
<https://orcid.org/0000-0001-5471-703X>

DOI <https://doi.org/10.35619/prapr.v1i17.259>

Abstract. *The article emphasizes the urgency of ensuring the principle of emotional learning in higher education institutions in the context of humanization of the educational environment, which requires increased attention to emotional experiences that accompany the educational activities of higher education students and significantly affect its effectiveness.*

The own interpretation is offered: emotional experience as a specific mental form of reflection of reality, which is realized with the help of emotional and sensory phenomena, provides a certain quality of attitude to real or imaginary, present, past or future events and its implementation in behavior and activity; efficiency of educational activity - as a polymodal dynamic phenomenon, which is determined by the degree of correlation of its results with the subjective costs (time, physical, mental) used for its implementation.

The selection and substantiation of a set of diagnostic techniques that allow: for emotional experiences - to determine the sign of the emotional background of experiences, modality, the degree of presentation of stable emotional experiences, the type of emotional reactions to environmental stimuli; on the effectiveness of educational activities - to identify the results of educational activities, the content of the attitude to it, the complexity and functional ability of higher education students to perform educational tasks.

Key words: *principle of emotionality, humanization, emotional experience, educational activity, efficiency of educational activity, empirical research, psychodiagnostic methods.*

Стаття надійшла до редакції 26.10.2021 р.

ЗМІСТ

Токарева Наталя, Коллі-Шамне Анжеліка Ставлення до старості осіб старшого вікового періоду: кроскультурний аспект.....	5
Бабій Микола Варіативність віктимної поведінки та міжособистої залежності у тинейджерів.....	14
Березюк Тетяна Дослідження психологічних особливостей професійної компетентності майбутніх менеджерів невиробничої сфери в умовах ЗВО.....	21
Білецька Олена Проблема довіри та емпатії в контексті міжособистісних стосунків у період ранньої юності.....	31
Джеджера Ольга Особливості емпіричного дослідження емоційного переживання як чинника ефективності навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.....	39
Луцик Галина Психологічний аналіз стресостійкості майбутніх психологів в процесі підготовки до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками.....	48
Марченко Елена Динаміка самооценки дітей при переході в п'ятий клас.....	55
Набочук Олександр Емпіричне дослідження взаємозв'язку між фрактальною структурою соціального інтелекту керівника освітньої установи та типом гендерної ідентичності.....	68
Назаревич Вікторія Ознаки остракізму в процесі адаптації до освітнього середовища.....	77
Павелків Ольга Математична складова у виборі професії економічного профілю сучасними старшокласниками (психологічний аспект).....	88
Рудюк Олег Особливості когнітивної детермінації переживання особистісної кризи зайнятості у безробітній молоді.....	95
Савуляк Вікторія Етнічна ідентичність: репрезентація у я-образі та автостереотипі (за матеріалами дослідження студентів).....	104
Северин Алексей Перцептивні дії молодих людей, переболевших covid-19, с предметами варіативної форми і їх корекція.....	111
Сервачак Олена, Романій Світлана До проблеми самопізнання та самовизначення студентської молоді.....	117
Северин Алексей, Зубарева Наталья Особенности морально-нравственной сфери юношей и девушек с разным уровнем интернет-зависимости.....	124
Созонюк Ольга Методичні аспекти викладання психології в системі фахової підготовки здобувачів вищої освіти.....	129
Ставицький Олег, Ставицька Олена, Мягка Ольга Рівень сформованості структурних елементів емоційного інтелекту в підлітковому віці.....	135
Штих Ірина, Динис А. Дослідження булінгу в закладах освіти: гендерний аспект.....	143
Barchi Beata Advertising as a means of communication and a way of conscious manipulation.....	153
Hlavinska Elina The reasons of conflicts of senior pupils with their parents: to the problem of family adaptation.....	160
Ivashkevych Ernest The empirical research of self-actualization of future translators.....	170